

JUHLAJULKAISU

MATTI YLÖSTALO

1917 · 4/2 · 1987

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

VAMMALA 1987. VAMMALAN KIRJAPAINO OY

ISSN 0356-7222

ISBN 951-855-087-5

ISBN 978-951-855-870-8 (PDF)

K. K. Kankaanranta

Juristi yritysjohtajana

Tarkastelen aihettani yksinomaan omasta subjektiivisesta näkökulmastani pyrkimättäkään edes kvasitieteelliseen esitykseen. Koulutus ja sen suomat valmiudet työelämään ovat askarruttaneet mieltäni sen yli neljä vuosikymmentä kestäneen toimintani aikana, joka on kulunut saatuani 1945 todistuksen 'tuomarinvirkaan oikeuttavaan tutkintoon', kuten siihen aikaan juhlallisesti sanottiin. Tämä tutkinto oli Helsingin Yliopistossa suorittamani ylempi oikeustutkinto.

Yliopisto-opintoni — kuten useitten muittenkin ikäluokkani ylioppilaitten — ajoittuivat toisen maailmansodan aikoihin ja niitä leimasivat monet dramaattiset tapahtumat. Eräät luokkatoverini, jotka myös opiskelivat lakia, kirjoittivat maturiteettikokeensa yliopiston 'pommi-suojassa' marraskuun 30 päivänä 1939 aiheesta 'Ilmapommitus', kun Helsinki koki samanaikaisesti ensimmäisen ilmapommituksensa. Yliopisto-opiskeluajastani, joka alkoi kesällä 1938 Turun kesäyliopistossa Pohjoismaiden historian ja filosofian abrobatur-tutkintojen suorittamisella ja päättyivät 4. 12. 1945 publiikkiin, joka tapahtui pääallystakityllä tiedekunnan opettajainhuoneessa lähes täysin kylmissä tiloissa, tuskin ovat verrattavissa mihinkään muuhun aikakauteen oikeustieteellisen opetuksen historiassa maassamme.

Käsitykseni mukaan vaatimustaso pyrittiin pitämään kuitenkin lähes muuttumattomana, mikä johti monien kohdalla opintojen keskeyttämiseen tai katkeamiseen, mutta ennen muuta opiskeluajan pitkittymiseen.

Opetuksessa ja tutkintovaatimuksissa oli selviä elementtejä, jotka osoittivat, että humanistisuus, looginen ajattelukyky ja johdonmukainen päättely olivat tavoitteita, joihin tulevien tuomarien valmiuksia haluttiin kehittää. Koulutuksen tarkoituksena oli ennen muuta tuomioistuinelaitoksen juristien ja hallintovirkamiesten koulutus. Sellaista opetusta, joka olisi edes sanottavasti auttanut tulevaa asianajajaa urallaan käytännön asioiden hoitamisessa, ei vielä annettu. Liike-elämän palvelukseen tähtäävät tai joutuvat juristit saivat tuskin mitään erityisopetusta elämänuralleen. Siitä syystä varsin monet opiskelivat joko saman-

aikaisesti tai ennen tai jälkeen juridisia opintojaan kauppakorkeakoulussa tai muissa kaupallisissa oppilaitoksissa. Vaatimukset oikeustieteellisiin tutkintoihin nykyisellään osoittavat, että uudistus opetuksessa on ollut totaalinen. Kuitenkin opetuksen peruslinjat näyttävät säilyneen, joten edelleenkin voitaneen puhua juristeista, jotka ovat saaneet erityiskoulutuksen nimenomaan oikeudellisten kysymysten käsittelyä, hoitamista ja ratkaisemista varten. Näin rohkenisin lähestyä aiheitani uskoen, että juristeilla tarkoitetaan muuttuneissa olosuhteissakin sellaisia oikeustieteellisen koulutuksen saaneita, joilla on erityiset valmiudet koulutuksensa edellyttämiin tehtäviin.

Olen joutunut jo asianajajana, suuntautuessani varsin varhaisessa vaiheessa ensisijaisesti liikejuridiikkaan, jatkuvasti läheiseen yhteistyöhön talouselämässä toimineitten ja toimivien lakimiesten ja talouselämän kysymyksiä käsittelevien virkamiesten kanssa. Siirryttyäni 1970-luvun taitteessa päätoimisesti talouselämän palvelukseen olen jatkuvasti joutunut tilanteisiin, joissa on pitänyt arvioida erilaisten koulutusten antamia valmiuksia liikkeenjohdollisten tehtävien suorittamiseen.

On helppo havaita, että juristikoulutuksen saaneet ovat viimeisten vuosikymmenien aikana hyvin sijoittuneet yhteiskuntamme johtotehtäviin paitsi julkishallinnossa — tasavallan presidentin tehtävistä alkaen — myös talouselämän johdossa. Useissa tapauksissa voidaan helposti osoittaa, että kohoaminen organisaation huipulle on johtunut pääasiassa asianomaisen henkilökohtaisista ominaisuuksista. Juristikoulutus on saattanut olla tähän hyväksi avuksi, harvoin vahingoksi.

Eri yhteyksissä on pyritty selvittämään, mitä johtajilta, erityisesti liikkeenjohtajilta edellytetään ja minkälainen heidän koulutuksensa tulisi olla. Joltinenkin yhteisymmärrys vallitsee kaikesta siitä, että mitään sellaista koulutusta ei olekaan eikä ilmeisesti voida kehittääkään, joka suoraan antaisi valmiuden liikkeenjohdollisiin tehtäviin, ainakaan vaativimmissa asemissa. Kysymys on aina erittäin monitahoisten tehtävien suorittamisesta, ja nämä tehtävät ovat opittavissa vain käytännön kokemuksta avulla.

Käsitykseni mukaan nimenomaan suomalaisten johtaminen on erityisen vaativa tehtävä. Siitähän antaa mahdollisimman hyvän esimerkin Väinö Linnan Tuntematon sotilas ja hänen kuvaamansa purnaavat jermut, jotka edellyttävät johtajaltaan taitoja ja kykyä, sekä lähimmäistään, hänen kykyjään ja ominaisuuksiaan ymmärtävää ja arvostavaa suhtautumistapaa. Käskemällä, komentelemalla ja mahtaillemalla ei suomalaista organisaatiota voi saada parhaimpiin suorituksiin. Oikeahenkinen ote työtovereihin ja siihen ympäristöön, jossa toiminta tapahtuu,

on avainasemassa.

Tuomarinvirkaan koulutettu juristi, jolla on ollut tilaisuus työskennellä alioikeuksissa joko tuomarina tai asianajajana, saa sellaisen valmiuden ihmisten välisten suhteiden ymmärtämiselle ja myös niiden ratkaisemiselle, mikä on hyödyksi varmasti kaikissa juristiuran tehtävissä, mutta ennen muuta liikkeenjohtajana. Sen olen omakohtaisesti voimakkaasti kokenut. Monet juristiystäväni, jotka toimivat liikkeenjohdossa, ovat käsitykseni vahvistaneet. Erityisesti asianajajan kokemus on osoittautunut hyväksi koulutukseksi moninaisiin muihin juristitehtäviin, sen olen kuullut lukuisilta yliopiston professoreilta, korkeilta hallintovirkamiehiltä, jopa korkeisiin oikeuslaitoksen virkoihin kohonneilta lakimiehiltä, joilla on ollut onni nähdä maailmaa myös 'barrikaadin toiselta puolelta.' Lähes kaikki ovat suurella ylpeydellä muistelleet aikaansa asianajajana tai toimintaansa asianajotoimiston apulaisena tai avustajana. Se monipuolinen perehtyminen ihmiselon ihanuuteen ja kurjuuteen, joka tulee jokaisen asianajajauralla toimineen osaksi, tuo ymmärrystä myös muihin tehtäviin. Erityisesti tietenkin tämä kokemus on tärkeä niille, jotka tuomioistuimissa joutuvat ratkaisemaan kansalaisten välisiä ristiriitatilanteita ja päättämään ihmiskohtaloista. Mutta myös liikkeenjohtajana toimiville juristeille on erittäin arvokasta kaikki se tieto ja kokemus, joka on saatavissa juuri asianajajan uralta.

On ollut helppo havaita, miten vaikea on muun kuin juristikoulutuksen saaneen mieltää, että juristikoulutus, jota yliopistoissa on tapahtunut kai niin kauan kuin korkeakouluja on ollut olemassa, antaa sellaisia valmiuksia, joita muilla koulutusaloilla, esim. teknillisellä tai kaupallisella koulutuksella, ei saavuteta. Kuitenkin käytännöllisessä elämässä törmää jatkuvasti tilanteisiin, jossa lakimiehen apuun turvaudutaan vasta sen jälkeen, kun muun koulutuksen saaneet maallikot ovat itseään lakiasioitten ekspertteinä pitäessään tehneet jo korjaamattomia virheitä tai erehdyksiä.

Juristit liikkeenjohtajina kokemukseni mukaan helpommin ja paremmin kuin muun koulutuksen saaneet ymmärtävät ja tajuavat aktiivitoiminnassa olevan lakimiehen ammattitaidon arvon. Varsinkin sen jälkeen kun juristi on jonkin aikaa ollut liikkeenjohdollisissa tehtävissä, hänen pitäisi tajuta, ja useimmiten myös niin tapahtuu, että hän on 'entinen juristi'. Nykyaikainen liikkeenjohto vaatii johtajan panoksen niin kokonaan että hän ei voi eikä kykene säilyttämään erityisosaamistaan oman koulutuksensa jollakin loholla, jos hän keskittyy koko panoksellaan päätehtäväänsä. Juristikoulutus tuo kuitenkin erityisen arvokkaan mahdollisuuden mieltää, milloin asia vaatii nimenomaan lainopillisen tai muun asiantuntemuksen käyttämistä ja apua.

Juridinen koulutus ollakseen tarkoitustaan vastaava edellyttää, että sen saanut on oppinut ymmärtämään, että yksityistapauksen ratkaisu vaatii kokonaisuuden hallitsemista ja laajempaa näkemystä, mistä ratkaistavassa tapauksessa todella on kysymys. Juridiikkahan luetaan yhteiskuntatieteisiin. Juristi on koulutuksensa perusteella paremmin perehtynyt yhteiskuntaa säättäviin säännöksiin ja järjestelmiin kuin useimmat muun koulutuksen saaneet. Erittäin monilla koulutuksen aloilla on viimeisinä vuosikymmeninä havaittu välttämättömäksi lisätä koulutusohjelmaan tietoja juuri niistä kysymyksistä, jotka kuuluvat juristikoulutuksen perustietoihin.

Juristilla liikkeenjohtajana on tietenkin samat vaarat kuin muillakin jonkin erikoisalan ammattihenkilöillä. Liikkeenjohtajan on välttämättä irrottauduttava erikoisammattinsa lunoista eikä esimerkiksi teknillisen koulutuksen saaneen tule takertua teknillisiin detaljeihin tai juristin ryhtyä hoitamaan lakiasioita liikkeenjohdollisia velvollisuuksiaan sivuuttaen. Vaara tässä suhteessa on kokemukseni mukaan kuitenkin juristeilla useimmiten pienempi kuin monilla teknillisen tai kaupallisen tai jonkin muun koulutuksen saaneilla.

Yhteiskunta on niin meillä kuin muuallakin jatkuvasti 'kehittynyt' yhä monimutkaisemmaksi. Päinvastaisista pyrkimyksistä ja puheista huolimatta on sääntelyjärjestelmä jatkuvasti paisunut. Laajat asetukset ja säännökset ovat kasvaneet sellaisiin mittasuhteisiin, että tuskin kukaan juristi enää nykyisin voi edes kuvitella hallitsevansa kuin vain hyvin kapeata osaa lainsäädännön alasta. Byrokratia on myöskin paisumistaan paisunut ja budjetin tekijöiden on lopultakin ollut pakko havaita, että on tullut aika harkita yhä paisuvan virkakoneiston supistamista, kun veronmaksajien kuorma on kasvanut kestävämmäksi. Juristeilla liikkeenjohtajina on tai ainakin pitäisi olla edellytykset havaita, että liike-elämä vaatii nykyaikana nopeita ratkaisuja, dynaamista toimintaa ja tehokasta työskentelyä sekä byrokratian purkamista.

Viime aikoina on paljon kiinnitetty huomiota, mitä vaatimuksia yhteiskunnalla ja elinkeinoelämällä on koulutukselle ja mitä muutoksia nimenomaan koulutukseen pitäisi saada, jotta se vastaisi tämänhetkisiä tarpeita. Erityisesti on korostettu, että elinkeinoelämän johtotehtävissä työskenteleville on erinomaisen tärkeitä, että hän on humanisti, että hänellä on inhimillinen ote ympäristöönsä, että hän hallitsee kokonaisuuden ja kaiken lisäksi on ympäristönsä käsityksen mukaan henkilö, joka nauttii arvostusta ammattitaitonsa perusteella.

Nykyisen tietoyhteiskunnan aikana on tietenkin välttämätöntä, että liikkeenjohtajalla on kyky luovaan ajatteluun, eri elementtien arviointiin kokonaiskuvan aikaansaamiseksi ja muodostamiseksi ja monien

detaljien viidakosta päälinjan havaitsemiseen. Mutta yhtä tärkeänä on pidetty myöskin sitä, että asianomaisella on hyvä suullinen ja kirjallinen esitystaito, että hänellä on yhteistyökykyä ja valmiutta suhtautua oikein ympäristöönsä ja muuttuviin olosuhteisiin, kyky tehokkaaseen työskentelyyn ja monien eri vaihtoehtojen järjestämiseen siten, että asiat ovat oikeassa järjestyksessä sekä toisiinsa nähden että arvojärjestyksessä. Tämän hetkiseltä juristikoulutukselta edellytetään ja vaaditaan varmasti lähes kaikkien näiden vaatimusten täyttämistä. Täyttääkö tämän päivän koulutus näitä vaatimuksia ei ole minun arvioitavissani. Varman vakaumukseni mukaan kuitenkin myös juristikoulutuksen saaneet tulevat edelleenkin kilpailemaan tasavertaisina muun koulutuksen saaneiden kanssa liike-elämän johtopaikoista.

Olemme juuri näinä aikoina selvästi joutuneet oman maamme talouselämässä erittäin suurten mullistusten eteen. Vanha yksinkertaiseen mekaaniseen tai kemialliseen puunjalostusteollisuuteen rakentuva taloutemme on muuttumassa ja sen on pakko muuttua. Tietoyhteiskunta on vallannut alaa ja yhteiskuntaelämän muuttuminen yhä suuremmassa määrässä ensin maatalousvaltaisesta teolliseksi ja nyt jälkiteolliseksi tietoyhteiskunnaksi edellyttää myöskin juristeilta entistä enemmän. Myös tässä kehityksessä juristikoulutuksen saaneilla liikkeenjohtajilla on varmasti oleva suorastaan ratkaiseva merkitys. Juristien tehtävänähän on aina ollut yhtäältä saada määritellyksi ja säänneltyksi ne puitteet, jotka inhimillinen elämä tarvitsee tuekseen ja ohjaukseen ja toisaalta myöskin pitää huolta, että nämä säännökset eivät tyrehdytä kehitystä eivätkä johda kangistumiseen ja kaavoittumiseen. Tällainen tilannehan johtaisi — kuten historia on osoittanut — pysähtyneisyyteen ja aikanaan varsin suuriin mullistuksiin.

On varmasti paikallaan, että vielä uudelleen palataan siihen kysymykseen, vastaako muuttuvassa yhteiskunnassa se koulutus, jota oikeustieteellisissä tiedekunnissa nykyisellään annetaan, riittävässä määrin niitä vaatimuksia, jotka talouselämä tulevaisuudessa edellyttää palvelukseensa joutuvilta ja myöskin kaikilta niiltä, jotka valtion, kuntien ja muussa julkishallinnossa tai oikeuslaitoksessa tulevat käsittelemään ja ratkaisemaan talouselämän kysymyksiä.